

OBRAČUN SA DEVEDESETIM

Glavni junak i pripovedač romana Zvonka Karanovića „Više od nule“ (*Laguna*, Beograd, 2006) je Nišlija Aleksandar Đorđević, zvani Korto po omiljenom strip junaku, vlasnik muzičke prodavnice *Fun House*. Korto je preduzimljiv i sposoban trgovac, koji nekako uspeva da „ostane u igri“ u doba smutnih devedesetih. Ogorčeni je protivnik režima Slobodana Miloševića i „ide na sve mitinge i proteste jer misli da mu je Sloba upropastio život.“ Kortova dva najbolja prijatelja su Đole i Tatula. Svi oni pripadaju generaciji s kraja šezdesetih i u vreme kada se odigrava radnja romana su tridesetogodišnjaci. Na formiranje duhovnih horizonata Karanovićevih junaka apsolutno dominantni uticaj imala je rokenrol kultura, a tek potom filmska umetnost i savremena književnost. („Books, movies, TV and, of course, rock and roll.“ – rekao bi američki bestseler autor Bret Iston Elis, sa čijim romanom „Manje od nule“ Karanović stupa u svojevrсни dijalog.) Rokenrol je prikazan kao jedini prozor građana Srbije u svet iz dubokog mulja devedesetih. Pank i rege, dva najdraža Kortova muzička pravca, shvaćeni su kao dva izraza jedne iste pobune i težnje ka identično shvaćenoj slobodi. Roman „Više od nule“ tipični je urbani omladinski roman, čijim svetom dominiraju rokenrol, alkohol i lake droge.

Radnja romana odvija se u Nišu u periodu od proleća 1998. godine do pred početak NATO-bombardovanja u proleće 1999. godine. Čitalac Karanovićevog romana suočen je sa neprijatnim podsećanjem na Srbiju iz devedesetih, ali u isto vreme ima korisnu mogućnost da poređenjem ustanovi koliko je zapravo učinjeno u preobražaju društva, šest godina posle okončanja Miloševićeve vladavine. Čitalac se ponovo susreće sa čuvenim natpisima na benzinskim stanicama „nema goriva“ i prodajom benzina u plastičnim flašama; sa uličnim dilerima deviza i preprodavcima kradene robe i automobila iz inostranstva; sa beskrupuloznim represivnim ponašanjem režima prema slobodnim medijima; sa korupcijom kao sveopštim principom funkcionisanja svih državnih službi. S jedne strane tu su zauvek izgubljeni, psihički neuravnoteženi ratni invalidi i sirotinja, a sa druge enormno obogaćeni ratni profiteri i kriminalci, ustoličeni na tron uglednih građana i društvene elite.

Kao posledica životne preokupacije naratora, lajtmotiv Karanovićeve slike devedesetih je jedan od vrhunskih zaštitnih znakova tog perioda, a to je fenomen muzičke piraterije. Kortova pozicija u tom kontekstu ima dva lica. S jedne strane, on je učesnik u kriminalnoj igri ustanovljenoj od strane režima koga iz dna duše prezire. Međutim, sa druge strane, Karanovićev junak svoj prkos i pobunu iskazuje time što u svojoj radnji ne prodaje „narodnjake“, iako je svestan koliko bi mu zaradu to donelo. Korto je svojevoljno šraf u zločinačkoj mašineriji destruktivnog režima, dakle negativni lik, ali u isto vreme i neko ko u kulturno-vrednosnom mraku devedesetih deluje prosvetiteljski, pružajući otpor sveprisutnoj turbo-folk pomami, dakle pozitivac. On uviđa paradoksalnu činjenicu da na Balkanu „muzički trendovi zavise od ukusa onih koji štampaju piratske kompakt diskove.“

Konstituisanje lika glavnog junaka romana započinjenje njegovim povratkom u Niš posle pet meseci provedenih u Americi. „Rešio sam da ostavim potragu za životnim eldora-

dom zarad punog kofera nečega za šta sam verovao da čini moju dušu." Tada se u Kortu rađa tegobna psihološka dilema: tamo ili ovdje, Amerika ili Srbija, život sa ženom koju još uvek voli ili sloboda u neslobodi totalitarističko-mafijaškog sistema. Refrenično ponavljanje dijaloga: „- I zašto si se vratio? – Nisam mogao da izdržim. – A Nina? – Ostala.” – u stvari je proganjajuće unutrašnje previranje glavnog Karanovićevog junaka oko pitanja da li je ipak pogrešio što se vratio. Samopreispitivanje će kulminirati u završnici romana, kada Korto neposredno pred početak bombardovanja od vojske dobije poziv za tobožnju redovnu vežbu. Pri polasku/begu u inostranstvo Korto u džepu ima i Ninino garantno pismo iz Amerike.

Za Karanovićev sociološki prikaz srpskih devedesetih indikativno je postojanje dva generacijska razmimoilaženja i suprotstavljanja. Prvo se tiče politike i ostvareno je kroz sukob Korta s njegovim ocem, penzionisanim oficijom nekadašnje JNA. Kao većina njegove generacije i Kortov otac je „pouzdan šrafčić u Slobinoj glasačkoj mašini”, što Korta ne može ostaviti ravnodušnim. Karanović pocrtava oštru podeljenost Srbije devedesetih na one, mahom starije, koji podržavaju Miloševića, i na one, uglavnom mladu populaciju, koji s razlogom u Miloševiću vide uzrok svih nedaća i bede u zemlji. Kada odluči da uoči bombardovanja pobegne iz zemlje, Korto će to vrlo jednostavno obrazložiti: „Neću da idem da branim Slobin režim. Neka ga brane penzioneri.” Drugi Kortov generacijski front razvijen je na liniji suprotstavljenosti rokenrol i tehno muzike. Kraj devedesetih je vreme kada se na ovim prostorima odigrava intenzivna ekspanzija tehno kulture, koju Korto nikako ne podnosi. „Novi klinci imaju svoju muziku”, rezignirano zaključuje Karanovićev junak. Dvadesetogodišnji prodavac u *Fun House-u* sa nadimkom Štakor, predstavnik je najmlađe generacije koja odrasta uz tehno žurke, pa zbog toga između Korta i njega često dolazi do rasprave. Bitna različitost poimanja života dve generacije simbolizovana je i isticanjem preovlađujućih vrsta narkotika – rokenrol pokolenje puši marihuanu, dok tehno-generacija konzumira ekstazi.

Arsenal Karanovićevih narativnih tehnika izrazito je skučen i neraznovrstan. Pripovedanje u ja-formi teče u prezentu od početka do kraja. Na nekoliko mesta primenjena je filmska kompoziciona tehnika flešbeka, za evociranje Kortovih sećanja na proteste iz '96 i '97 godine ili uspomena iz zajedničkog života sa Ninom. Jedino bitnije uslozljavanje pripovedne strukture predstavljaju izvodi iz niškog internet čet-foruma, gde je ostvarena autoreferencijalnost i metapoetički nivo naracije. (Korto saopštava učesnicima foruma da piše roman i ukratko im predstavlja fabulu i likove, što oni potom duhovito komentarišu.) Karanović je mnogo bolji kao posmatrač društvene zbilje i tipova nego kao umetnik-romansijer. Roman „Više od nule” ostavlja utisak umetnički neobdelane i neliterarizovane materije. U celini gledano, to je pre zbirka urbanih anegdota iz svakodnevice vlasnika muzičke prodavnice, nego jedinstven i zaokružen romaneskni svet.

Ključni momenat za vrednovanje Karanovićevog romana i njegovu kontekstualizaciju u savremenoj srpskoj književnosti je egzaltirana Kortova konstatacija: „Sloba nas jebava već skoro deset godina, a ovi naši domaći književnici, godinama čute ko miševi, niko da progovori o tome!” Roman „Više od nule” značajniji je po onome o čemu govori, nego po načinu na koji je to izrečeno i uobličeno. Karanovićev prozni prvenac kao da pati od nedostatka Književnosti. „Više od nule” više je od široke i obuhvatne slike srpskih devedesetih, ali manje od zaista snažnog književno-umetničkog ostvarenja.